

UDK 811.163.42'366.54(091)

Izvorni znanstveni članak

Rukopis primljen 1. VI. 2005.

Prihvaćen za tisak 14. IX. 2005.

Marijana Horvat

Institut za hrvatski jezik i jezikoslovlje

Ulica Republike Austrije 16, HR-10000 Zagreb

mhorvat@ihjj.hr

SKLONIDBA IMENICA U MARULIĆEVU *NASLIDOVAN'JU*

Marulićevo djelo *Od naslidovan'ja Isukarstova i od pogarjen'ja tašćin segasvitnjih* najstariji je poznati prijevod na hrvatski jezik glasovitoga srednjovjekovnog djela *De imitatione Christi*. Pisano je čakavskim književnim jezikom na samom kraju 15. stoljeća. Autorica analizira imeničke sklonidbene tipove, odnosno uporabu starih i novih oblika u kategoriji imenica.

Uvod

Od naslidovan'ja Isukarstova i od pogarjen'ja tašćin segasvitnjih Marka Marulića prijevod je na hrvatski jezik srednjovjekovnoga djela *De imitatione Christi*, čije se autorstvo danas najčešće pripisuje Tomi Hämmerkenu (1380. — 1471.), rođenom u njemačkom mjestu Kempenu (otuda i Toma Kempenac, odnosno Toma Kempenski). Djelo *De imitatione Christi* vrlo je brzo nakon što se pojavilo postalo popularno, a to je ostalo i do naših dana, što potvrđuje i danim mu nazivom “peto evanđelje”.

Marko Marulić preveo je ovo djelo s latinskoga jezika godinu dana prije negoli je napisao svoju *Juditu* pa je to njegov hrvatski prvijenac. Riječ je o čakavskoj stilizaciji književnoga jezika na samom kraju 15. stoljeća. Rukopis *Od naslidovan'ja Isukarstova i od pogarjen'ja tašćin segasvitnjih* nije Marulićev autograf, nego prijepis, čiji je originalni primjerak danas izgubljen, iako je uredno zaveden u knjizi rariteta zagrebačke Gradske knjižnice. Pisan je latiničkom grafijom, humanistikom (*scriptura humanistica*) kurzivnoga tipa.

Naslidovan'je je prvi put objavljeno tek 1989. godine, i to u dva neovisna izdanja: jedno je izdanje priredio Milan Moguš, a drugo su pripremili Zvonimir Kulundžić i Julije Derossi.¹

1. Imenice muškoga i srednjega roda

Do 15. stoljeća broj se sklonidba u hrvatskom jeziku smanjio, tako da su u čakavskom (i štokavskom) narječju ostale četiri sklonidbe: 1. imenice muškoga i srednjega roda stare o-osnove i jo-osnove, 2. nejednakosložne imenice srednjega roda s osnovom na suglasnik (-n, -t), 3. imenice ženskoga (i muškoga) roda starih a-osnova, 4. imenice ženskoga roda starih osnova na -i, dok se od sklonidba svih ostalih osnova sačuvao samo pokoji ostatak (Hraste 1950:257).

Glavnu sklonidbu imenica muškoga i srednjega roda predstavljale su o-sklonidba (za imenice čija je osnova završavala na nepalatalni suglasnik) i palatalna jo-sklonidba (za imenice čija je osnova završavala palatalnim suglasnikom i suglasnikom c). Razlika između gramatičkih morfema palatalnih i gramatičkih morfema nepalatalnih osnova bila je u početnom ili jedinom samoglasniku gramatičkoga morfema (a što je bila posljedica distribucijskih ograničenja suglasnika i samoglasnika u neposrednu dodiru). Te su sklonidbe u kasnijem razvoju doživjele neznatne promjene i okupile sve imenice muškoga i sred-

¹ Riječ je o tzv. *Zadarskom rukopisu*, a ne o *Londonskom* koji je prijepis prijepisa tek jedne trećine cjelokupnoga teksta. Naime, Marulićev prijevod prvi je u novije vrijeme otkrio Ivan Kukuljević Sakcinski, iako prvi podatak o djelu potječe od samoga autora koji ga spominje u svom *Evangelistaru*. O postojanju rukopisa Kukuljević je napomenuo priređujući *Pjesme Marika Marulića* (1869.) za prvu knjigu Akademijine edicije *Stari pisci hrvatski*. Kukuljević je za pravo otkrio dva rukopisa prijevoda, stariji i mlađi. Navodi da se prijevod u dva rukopisa, iz 16. i 17. stoljeća, nalazi kod akademika Ivana Berčića u Zadru, zatim citira završetak starijega i originalnom grafijom bilježi njegove dvije početne stranice. Oba su rukopisa nakon Kukuljevićeve otkrića izgubljena. Godine 1970. Nacionalna i sveučilišna knjižnica u Zagrebu otkupila je na dražbi u Londonu nekoliko Marulićevih rukopisa, tako i *Naslidovan'je*, točnije prijepis prijepisa prve trećine Marulićeva prijevoda. To je *Londonski rukopis*. Objavio ga je Hrvoje Morović u *Čakavskoj riči* 1971. i 1972. godine (Marulićev prijevod glasovitog srednjovjekovnog djela *De imitatione Christi*, *Čakavska rič* 2, Split 1971., 79–115. i *Čakavska rič* 1, Split 1972., 155–191.). Kako se početne rečenice *Londonskoga rukopisa* u potpunosti ne podudaraju s onima koje je citirao Kukuljević, a tekst nije cjelovit pa ne sadrži podatak o autoru, “tek se posredno moglo zaključivati da je Londonski rukopis prijepis Marulićeva prijevoda” (Moguš 1989:24). *Zadarski rukopis*, dakle potpuni Marulićev prijevod *Imitacije*, pronađen je kad ga je zagrebačka Gradska knjižnica 1972. godine kupila iz ostavštine Stjepana Ivšića. Nažalost, rukopis je ubrzo nestao i nema ga ni danas. Međutim, tadašnja Jugoslavenska akademija znanosti i umjetnosti uspjela je za svoje potrebe izraditi fotografije *Naslidovan'ja* dok se otkupljeni originalni primjerak još nalazio u Gradskoj knjižnici.

O tome v. Marijana Horvat, Jezik Marulićeva djela *Od naslidovan'ja Isukarstova i od pogarjen'ja taščin segasvitnjih*, doktorska disertacija (u rukopisu), 2005., str. 20–22.

njega roda, dok su se ostale sklonidbe imenica muškoga i srednjega roda izgubile, ali su ostavile trag izvršivši utjecaj na glavnu sklonidbu.

1. 1. Imenice muškoga roda

Najveći dio imenica muškoga roda mijenjao se po glavnoj (palatalnoj i nepalatalnoj) sklonidbi. Razlika između palatalne i nepalatalne sklonidbe sačuvana je u vokativu i instrumentalu jednine (V *grišniče, brate – odkupitelju, stvoritelju*; I *glasom, obrazom – ognjem, prijateljem*) te u dativu množine (*redovnikom, učnikom – iziskavcem, otcem*). Lokativ jednine izjednačio se s dativom jednine (npr. u *Naslidovan'ju* D, L *duhu* 15 puta), a nakon gubitka krajnjega slabog poluglasa genitiv množine imao je nastavak -Ø (npr. u *Naslidovan'ju* Gmn. *otac* 5 puta). Nastavak -ov u genitivu množine posljedica je utjecaja *u*-osnova. Vokativ jednine *sinu* i nominativ množine *sinove* vrlo su česti i tijekom 16. stoljeća jer su dio čestoga vjerskoga leksika onoga doba.

U nominativu, genitivu, dativu i akuzativu jednine potvrđuju se očekivani oblici, npr. N *kralj* (4 puta), *pepeo* (94, 208), *razum* (130, 138), *sin* (37, 147), *život* (5); G *od broja* (69), *nauka* (8 puta), *skandala* (222); D *duhu* (4 puta), *križu* (74), *zakonu* (181).²

U imenici *pepeo* u Njd. prisutna je alternacija osnove, tj. promjena *l* > *o* na kraju sloga.

Od posebnosti spomenimo stari genitiv jednine imenice *dan*: *dne* (6 puta, npr. *ni dne nimam pokoja*, 117³; *oda dne vikovstva*, 160; *oda dne u kom najpri mogoh sagrišiti do danas*, 217), prema *n*-sklonidbi te dativ jednine *ka Dnevu sudnjemu* (40). Oblik *dnevu* nastao je analogijom prema množinskom obliku *dnevi* koji je prešao u glavnu sklonidbu.⁴

Potvrđuje se opće pravilo o jednakosti genitiva i akuzativa ako imenice znače što živo (npr. GA *Boga* 63 puta; *Isukarsta* 20 puta; *Isusa* 32 puta) te pravilo o jednakosti nominativa i akuzativa ako imenice znače što neživo (npr. NA *dan* 37 puta; *glas* 77, 152; *grih* 5 puta; *trud* 18 puta).

² Sklonidba imenica muškoga roda na -a obrađena je unutar glavne sklonidbe imenica ženskoga roda.

Svi su primjeri u radu transkribirani prema vlastitom čitanju. Broj stranice odgovara brojčanim oznakama s poleđine fotografija *Naslidovan'ja* koje se nalaze u HAZU.

³ Potvrda uporabe slavenskoga genitiva uz negaciju: *ni **dne** nimam pokoja*.

⁴ Stari Djđ. bio je *dni*.

Imenica *plamen*⁵ (*da kakono živi plamen i goruć svitionik gori se dviže i slobodno prohodi*, 87) ima u nominativu i stari oblik *plami* (iz *n*-sklonidbe): *da plami ne dviže se* (164), dok je za imenicu *kamen* potvrđen samo oblik *kami*, i to u akuzativu: *Po ajeru litaju, da kami ne razbijaju* (156), što pokazuje da dolazi do izjednačivanja nominativa s akuzativom kao u glavnoj sklonidbi. Oblike *plami* i *kami*, uz *plamen* i *kamen*, upotrebljava Marulić u *Juditi*⁶. U AR (IV:787 i IX:955) također nalazimo potvrde za supostojanje starijih i novijih oblika u djelima hrvatskih pisaca. Stoga spomenute starije oblike vjerojatno možemo smatrati izborom knjiškoga, odnosno pjesničkoga izričaja.

U vokativu alterniraju *-e* i *-u*, odnosno nastavci nepalatalne i palatalne sklonidbe: *brate* (34), *gospodine* (132 puta); *Bože* (62 puta), *duše* (90), *nevističe* (116); *spasitelj*u (198), *pastiru* (200).

Vokativ *sinu* (51 put) ima nastavak iz *u*-promjene.

U primjerima *Bože*, *duše*, *nevističe* nastavak *-e*, običan iza nenepčanih suglasnika, palatalizira suglasnik *g* u *ž*, *h* u *š* i *c* u *č*.

Imenice koje u nominativu jednine završavaju na *-ir* mogu imati oba nastavka, ali je *-u* češći. U *Naslidovan'ju* je samo jedna potvrda, primjer *pastiru* (200), pa se ne može govoriti o pravilnosti uporabe palatalnih i/ili nepalatalnih nastavaka u imenica s osnovom na *-ir*.

Utjecajem *u*-osnova tumači se nastavak *-u* u lokativu jednine glavne sklonidbe: *u duhu* (11 puta), *po glasu* (10), *na korenu* (11), *u pepelu* (180), *na/u/po svitu* (28 puta), *po zakonu* (5 puta) i dr. Time je u glavnoj sklonidbi došlo do ujednačivanja dativa i lokativa jednine. Stari nastavak *-i* (< *-ě* i *-i*) potvrđen je u primjerima *na sviti* (5 puta) i *protiva dusi* (128). Lokativ jednine imenice *dan*: *u dne* (23, 81) ostatak je stare *n*-sklonidbe.

U instrumentalu jednine potvrđeno je razlikovanje nastavaka *-om* i *-em* nepalatalne i palatalne sklonidbe: *človikom* (165), *gladom* (41), *grihom* (4 puta), *prid jancem* (191), *mužem* (165), *sudcem* (40), *vitrom...hvaocem* (139), *sinom* (85), *pravim putom* (187).⁷

⁵ Što je zapravo akuzativ jednine koji je još u staroslavenskim spomenicima preuzeo službu nominativa; *usp.* Hamm (1970:121–122).

⁶ V. Moguš (1988:203–318).

⁷ E. Hercigonja u svojoj disertaciji (1968:415) pojavu morfema *-em* objašnjava i na drugi način: unutar konsonantskih promjena, pod utjecajem *G* i *Ljd.*, gramatički morfemi za *Ljd.* te *D* i *Lmn.* preoblikovani su u *-emь*, *-emъ* i *-ehъ*, što je prvotno utjecalo na pojavu gramatičkoga morfema *-em* u *Ljd.*, a utjecaj *jo*-osnova drugotan je. Primjeri iz naših tekstova pokazuju, navodi Damjanović (1984:103), da su gramatički morfem *-em* imale imenice koje su nekada pripadale konsonantskim promjenama i imenice koje su pripadale *jo*-osnovama, što je pogodovalo učvršćenju gramatičkoga morfema *-em*.

Imenica *put* ima i svoj stari nastavak *-em* iz *i*-sklonidbe: *putem* (8 puta). Vidimo da imenice kojima osnova završava na nekadašnje palatalizirane suglasnike, iz druge i treće palatalizacije, zadržavaju nastavke palatalne sklonidbe (*jancem*, *sudcem*). Nastavak *-om* dolazi iza dočetka *-(a)r: vitrom*.

Imenice muškoga roda u nominativu množine imaju nastavak *-i*: *prijatelji* (23), *proroci*, (139), *putnici* (174), *redovnici* (47).

U jednosložnim imenicama zamjetna je kratka množina: *dari* (67, 181x2), *grisi* (4 puta), *kralji* (197), *strasi* (123) i pl. t. *ljudi* (19 puta). Tako je u svim čakavskim govorima.

U primjerima: *proroci*, *putnici*, *redovnici* na morfemskoj je granici prisutan alomorf s fonemom /c/, a u primjeru *grisi* s fonemom /s/.

Imenice koje u množini gube *-in* imaju nastavak *-e*, po suglasničkoj sklonidbi.⁸ Nastavak *-e* potvrđuje se dvama primjerima: *grajane* (161), *Židove* (139).⁹

U primjerima *mužove* (24), *sinove* (78, 146, 191) i *popove* (200, 211) prisutan je stari nastavak *-ove* prema *u*-sklonidbi, a možemo ga smatrati posudbom iz morfološkoga sustava crkvenoslavenskoga jezika.¹⁰

Imenica *u*-sklonidbe bilo je malo pa je na njih jako utjecala glavna sklonidba. Utjecaja je bilo i u suprotnom smjeru,¹¹ što se vidi iz primjera *mužove* i *popove* (prema *sinove* iz *u*-sklonidbe). Za *mužove* zamjetna je duga množina, za razliku od *Judite* u kojoj je potvrđen oblik *muži* (4 puta).¹² Spomenimo također da nije prisutan alomorf s *-e* iza *ž*, iako je potvrđen instrumental jednine *mužem* (165) prema glavnoj palatalnoj promjeni.

Za razliku od *Judite* i *Suzane*, u kojima je u genitivu muškoga roda množine najrašireniji prvi i najstariji nastavak imeničke glavne promjene $-\emptyset^{13}$, u *Naslidovan'ju* nije osobito zastupljen, npr. *dan* (196), *mudarc* (182), *neprijatelj* (5 puta), *otac* (5 puta), *pinez* (129), *prijatelj* (219).

⁸ *Usp.* Hraste (1950:258).

⁹ Nastavak *-e* u imenica koje u nominativu jednine muškoga roda završavaju na *-in* zabilježen je u *Juditi* i *Suzani*, a redovit je i u *Bernardinovu* i *Zadarskom lekcionaru*; *usp.* Mladenović (1957:123). Inače, taj je nastavak danas sačuvan u toponimima poput *Grižane*, *Jezerane*, *Pakoštane* i dr.

¹⁰ Nastavak *-ovi* nije potvrđen.

¹¹ To jest da su nastavci *u*-sklonidbe djelovali na glavnu sklonidbu.

¹² V. konkordanciju Marulićevih djela, Moguš – Bujas (1980:325).

¹³ Podatci za *Juditu* i *Suzanu* iz: Mladenović (1957:124–125).

Morfem $-\emptyset$ egzistira još tijekom 14. i 15. stoljeća, dok se kasnije sve više upotrebljava morfem *-ov* (koji je postao osnovna oznaka genitiva množine).

Daleko je češći nastavak *-ov* (< *-ovъ* bivših *u*-osnova): *darov* (119, 121), *grihov* (14 puta), *grišnikov* (40, 241, 244), *jazikov* (152), *kotarov* (70), *ljubovnikov* (5 puta), *naukov* (22, 243), *razbojnikov* (39), *redovnikov* (24, 47), *sinov* (146, 164, 168), *sudov* (187) i dr.

Ostatak *i*-sklonidbe, odnosno nastavak *-i* potvrđuje se u pl. t. *ljudi* (18 puta), u imenica *kralj*, *put*, *sud* i *zakon*: *najmudriji od kralji izraelskih* (196), *po tisuća puta* (193), *od otajnih sudi* (103), *od onih zakoni* (197) te u etniku *Gabaonit: od Gabaoniti* (146).

Dativ množine ima stari nastavak *-om/-em* s razlikovanjem nepalatalnih i palatalnih osnova: *an'jelom* (211), *redovnikom* (23), *učenikom* (134); *iziskavcem* (241), *otcem* (197). Nastavak

-em u *ljudem* (6 puta) je iz *i*-sklonidbe. Prema nominativu množine *popove*, *sinove* stvoreni su oblici *popovom* (227), *sinovom* (231), s nastavkom *-om* iz nepalatalne sklonidbe.

U akuzativu množine prevladava noviji nastavak *-e* (< *ę* iz palatalne sklonidbe, te se tako izjednačuju palatalne i nepalatalne osnove): *an'jele* (4 puta), *biće* (69), *boge* (231), *dare* (5 puta), *grihe* (20 puta), *kućnike* (121), *možjane* (39), *pute* (240), *sude* (235), *zide* (198), *zvone* (197) i dr.

Izjednačivanje nominativa množine s akuzativom množine javlja se u primjeru *sinove* (161), prema nominativu množine *u*-sklonidbe.

U primjeru: *Ako u an'jele najde nečistoću i ne prosti jim...*(104) akuzativ je u službi lokativa.¹⁴

Stari nastavak *-i* (< *y* iz nepalatalne sklonidbe) potvrđen je u primjeru: *u dari duhovne* (134).

Tijekom jezičnoga razvoja prevladavanje palatalnoga nastavka *-e* posljedica je otvrdnjivanja palatalnih suglasnika, s jedne strane, i nastojanja da se gramatički sadržaj Nm. m.r. pridruži izrazu *-i*, odnosno sadržaj Amn. m.r. izrazu *-e*, s druge strane.

U imenici *ljudi* (29, 31, 156)¹⁵ sačuvan je nastavak *-i* iz *i*-sklonidbe, a u *dni* (8 puta) akuzativ množine *n*-sklonidbe.

Za vokativ množine samo je jedna potvrda: *Židove* (149). Očekivano, vokativ množine jednak je nominativu množine.

Lokativ množine ima nastavak *-ih* (< *-ěhъ* i *-ihъ*): *u darih* (179), *u putih* (212), *u grisih* (36, 161), *u prijateljih* (9), *u zakonih* (36) i dr.

¹⁴ Iskazivanje značenja lokativa oblikom akuzativa (i obrnuto) česta je pojava u starim hrvatskim tekstovima.

¹⁵ Npr. *naučiš se ljudi ostavljati* (31).

Nastavak *-eh* u *ljudeh* (8, 142, 180) ostatak je *i*-sklonidbe.

U morfemu *-ih* u lokativu očituje se fonološka promjena (*-ih* < *-ěhъ* i *-ihъ*), ali i nastojanje za dokidanjem alomorfne situacije naslijeđene iz praslavenskoga jezika, tj. razdvajanje glavne sklonidbe na palatalne i nepalatalne osnove prema suglasniku sa završetka osnove.

U instrumentalu množine zabilježen je stari nastavak *-i* (< *-y* i *-i*): *grisi* (124, 210), *križi* (73), *nauci* (86), *puti* (241), *meu prijatelji* i *grajani*, *meu redovnici* (18), *pod sudi* (104), *s učenci* (228) i dr.

Imenica *ljudi* u instrumentalu ima nastavak glavne promjene: *s ljudi* (212), ali i nastavak *-mi* iz *i*-sklonidbe: *ljudmi* (4 puta).¹⁶

Imenica *sin* zadržala je svoj stari instrumental *sinmi* (204, 220) iz *u*-sklonidbe. Nastavak *-mi* potvrđen je i u ovim primjerima: *darmi* (40), *s mužmi* (212), *zakonmi* (21).

Nastavak *-ima* nije potvrđen.¹⁷

O svojstvima i rodu pojedinih imenica

Imenice muškoga roda na *-ist-* mogle su u nominativu jednine završiti nul-tim morfemom, ali i morfemom *-a*, što znači da su se i sklanjale po dvama sklonidbenim tipovima.¹⁸ U *Naslidovan'ju* je s morfemom *-a* nakon tvorbenoga morfema *-ist-* u nominativu jednine potvrđena imenica *van'jelista* (27). Nema potvrda s nul-tim morfemom.

Imenice koje u nominativu imaju nepostojani *-a-*, u ostalim ga relevantnim padežima gube, npr. Gjd. *dohotka* (80), *drivka* (196); Ajd. *dobročinca* (119); Vjd. *sudče* (158); Ljd. *ognju* (4 puta); Ijd. *ognjem* (189, 218, 236); Nmn. *žarci* (41); Imn. *ostni* (41) i dr.

Imenice *glad*, *pohlepa*, *večer* i *vlas* muškoga su roda: Ljd. *u gladu* (22), Ijd. *gladom* (41), *sa svim/s velicim pohlepom* (237x2), Njd. *veseo večer* (30), Ajd. *jedan vlas* (157).

Osim oblika za muški rod: *purgatorij* – *u purgatoriju* (32, 41), potvrđena je uporaba u ženskom rodu: *purgatorija* – *oganj od purgatorije* (101).

¹⁶ Nastavke *-i* i *-mi* u instrumentalu možine imaju i *Zadarski* i *Bernardinov lekcionar*; v. Rešetar (1898b:139).

¹⁷ Nastavak *-ima* potvrđuje se u *Juditi* jednim primjerom: *mačima*; v. Rječnik Marulićeve *Judite* (Moguš 1988c:223).

¹⁸ Benešićev rječnik npr. sadrži potvrde za oba slučaja, a današnja norma ne prihvaća morfem *-a* u takvim slučajevima.

Imenica *narav* može biti i muškoga i ženskoga roda. Primjeri za muški rod: Njd. *narav skup jest* (177), *narav veće pritisnut* (179), *narav moj ki me* (180), *ovi narav ki dobar...* (180); Djđ. *Naravu usiono jest...* (176); Ljd. *u narav[u] ljutskomu* (9). Primjeri za ženski rod: Njd. *narav svaka* (178); GLjd. *naravi* (8 puta); Ijd. *naravju* (74).

Iako se imenica *pamet* u tekstu javlja u ženskom rodu, jedna je potvrda za muški rod: Ijd. *čistim pametom* (241).¹⁹

Narav i *pamet* imenice su bivše *i*-promjene ženskoga roda koje su zbog završetka na suglasnik mogle biti prihvaćane i kao imenice muškoga roda pa su dobivale nastavke *o*-promjene.

1. 2. Imenice srednjega roda

Većina imenica srednjega roda obuhvaćena je glavnom nepalatalnom i palatalnom sklonidbom. S imenicama muškoga roda po oblicima ne podudaraju se jedino u nominativu, akuzativu i vokativu, a svi su im ostali padežni nastavci isti (uz neznatne iznimke). U srednjem rodu razlikuju se imenice s neproširenom i s proširenom osnovom. Tako imenice *brime*, *ime* i *vrime* imaju proširenje osnove s *-en-* (iz *n*-sklonidbe) u svim padežima osim u nominativu, akuzativu i vokativu jednine, a imenice *čudo*, *nebo* i *tilo* samo u množini imaju proširenje osnove sufiksom *-es-* po kome se sklonidba i zove.

Nominativ jednine završava na *-o* ili *-e*: *brime* (63, 74, 162), *čudo* (4 puta), *dilo* (9 puta), *ime* (131, 149x2), *kolo* (178), *lice* (151), *misto* (4 puta), *nebo* (192), *otajstvo* i *dostojanstvo* (211), *sartce* (55, 56, 58), *tilo* (9 puta), *uztarpin'je* i *ponižen'je* (185), *vrime* (23, 26, 34) i dr.

U genitivu jednine nastavak je *-a*: *blata* (113), *brimena* (21, 43, 87), *imena* (7 puta), *lica* (124, 197), *mista* (50, 61), *neba* (118, 227), *počala* (80), *sarca/sartca* (5 puta), *tila* (21 put), *upaden'ja* (153), *vrimena* (13 puta), a u dativu je *-u*: *imenu* (190), *mistu* (129, 200), *k nebu* (160, 227, 231), *sartcu* (94, 131), *tilu* (23, 232, 249), *vrimenu* (126, 133).

Akuzativ jednine jednak je nominativu, dakle: *brime* (211), *dilo* (8 puta), *ime* (8 puta), *lice* (82), *misto* (10 puta), *nebo* (14 puta), *sarce/sartce* (4 puta), *tilo* (20 puta), *vrime* (17, 23, 26).

U primjerima: ...*kad je na lice* *onim ki ga vide* – *potamni* (10); *Ov će bilig križa biti u nebo* *kada Gospodin na sud dojde* (71); *kako je bila u počalo*, *tako i*

¹⁹ Od svih navedenih imenica u *Juditi* se nalaze samo imenice *glad* i *pamet*: prva je muškoga, a druga ženskoga roda; *usp.* Moguš (2001:63, 178).

tarpi u vike (224) i ...*koga adoravaju an'jeli na nebo da ja jošće na zemlju* (224) zamjetna je uporaba akuzativa umjesto lokativa.

Lokativ jednine sa starim nastavkom *-i* u 16. je stoljeću vrlo rijedak. U Marulića je nastavak *-i* potvrđen samo u sklonidbi dviju imenica srednjega roda²⁰: *u dili* (47) i u okamenjenom priložnom obliku *na nebi* (6 puta).²¹

Nastavak *-i* u spomenutim je primjerima moguće tumačiti refleksom *ě* (jer je *ě* bio nastavak lokativa jednine glavne nepalatalne promjene), ali i utjecajem *-jo* osnova (koje su u lokativu imale *-i*).

U *Naslidovan'ju* u lokativu jednine prevadava novi nastavak *-u*²², npr. *u blagu* (8), *u dilu* (4 puta), *u mistu* (107), *u pričešćen'ju* (237), *u sartcu* (7 puta), *u vrimenu* (107).

Time je došlo do izjednačivanja dativa i lokativa.

U instrumentalu jednine razlikuju se nastavci nepalatalne (*-om*) i palatalne sklonidbe (*-em*): *pod brimenom* (171), *dilom* (30, 171, 248), *licem* (18 puta), *pod nebom* (169, 192, 231), *pod suncem* (30, 124, 130), *sarcem/sartcem* (18 puta), *tilom* (5 puta), *s umiljenstvon* (92)²³, *vrimenom* (147, 159, 211).

Nominativ, akuzativ i vokativ množine imaju očekivani nastavak *-a* (i proširenje osnove s *-es-* u nekadašnjim *s*-osnovama te s *-en-* u *n*-osnovama): *čudes a* (29, 69, 109), *dila* (7 puta), *kolina* (168, 239), *nebes a* (56, 104, 200), *pleća* (170), *sartca* (80, 151), *telesa* (198), *usta* (4 puta), *vrata* (8 puta), *vrimenta* (13).

Za genitiv množine srednjega roda najčešći je nastavak *-Ø*, prvi i najstariji nastavak imeničke glavne promjene: *čudes* (118, 182, 224), *darv* (41), *od mist* (10), *nebes* (8 puta), *sardac* (152, 157, 239), *ust* (6 puta), *vrimen* (148, 214) i dr.

Od ostalih nastavaka potvrđuju se *-i*: *dili* (4 puta), *ćučen'ji tilesnih* (100), *svih dostojanstvi* (203), *od milosardji* (82), *naslajen'ji* (64), *od nenarednih / hudih pohotin'ji* (7, 86), *nepomnje pomanjkan'ji naših* (31), *od poželin'ji zemaljskih* (8); *-ih*: *dilih* (9, 146), *u svitlini milosardjih tvojih* (132), *neće biti spomenka mi-mošasnih vesel'ji* (101) i *-ov*: *dilov* (4 puta, npr. *nigdar ne darži da si ča cića dobrih dilov*, 83).

Novi nastavak *-a*, koji se pojavljuje u 15. stoljeću utjecajem štokavskoga narječja, potvrđen je u primjeru *pohotin'ja* (*da sam toliko popuzljiv i nejaki na protivljen'je pohotin'ja*²⁴, 113).

²⁰ Nastavak *-i* za lokativ muškoga roda zabilježen je u spomenutom primjeru *na sviti*.

²¹ Imenica *nebo* u dativu ima nastavak *-u*: *k nebu* (160, 227, 231). Time je za imenicu *nebo* sačuvana razlika između dativa i lokativa.

²² Tako je i u *Juditi* i *Suzani*, *usp.* Mladenović (1957:123).

²³ S prijelazom završnoga nastavačnog *-m* u *-n*.

²⁴ Lat. *passionibus*; v. Dodatak, str. 106 u: Marulić (1989a).

Nastavak *-ov* za genitiv množine imenice *dilo* objašnjava se analogijom prema nastavku *-ov* imenica muškoga roda (< *-ovъ* bivših *u*-osnova), a nastavak *-i* utjecajem *i*-promjene muškoga roda.

Za nastavak *-ih* u *dilih* (i u *milosardjih*) pretpostavlja se izjednačivanje s nastavcima pridjevno-zamjenične sklonidbe u svezi atributa i imenice: *od dobrih/tvojih dilih* (9, 146).

Takva “šarolikost” nastavaka za genitiv množine imenice *dilo*, uz istodobno nepostojanje najčešćega nastavaka *-Ø* (*dil*), objašnjiva je izbjegavanjem situacije da se završno *l* zamijeni s *o*.²⁵

U primjeru: *Od dili po ljubavi stvorenimi* (19, 243), prema lat. *De operibus ex charitate factis*²⁶, upotrijebljen je genitiv (*dili*) s prijedlogom *od* umjesto lokativa (*dilih*) s prijedlogom *o*.²⁷

Dativ množine potvrđuje se jednim primjerom s nastavkom *-om*: pl. t. *ustom* (*Gospodine, budi blažena rič tvoja, slatka veće meda i satja ustom mojim*, 187). Nastavak *-im* u primjeru: *mnozim pohotin'jim* (83) vjerojatno je iz zamjenično-pridjevne sklonidbe.

U lokativu množine nastavak je *-ih*: *u čudesih* (136), *dilih* (11 puta), *u mistih* (200), *na nebesih* (7 puta), *ustih* (5 puta).

Nastavak *-oh* ima pl. t. *vratoh* (185).²⁸

Instrumental množine ima stari nastavak *-i*: *čudesi* (28), *prida svimi dili* (216). Za pl. t. *usta* potvrđeni su nastavci *-mi/-imi*, prema *i*-promjeni i prema suglasničkim promjenama muškoga i ženskoga roda: *ustmi* (4 puta), *ustmi* (226).

Nastavak *-mi* potvrđen je i u *permi* (92).

Imenice *oko* i *uho* u množini imaju stare dvojinske oblike prema *i*-promjeni: nominativ, akuzativ i vokativ *oči* (13 puta), *uši* (77x2, 90, 96); genitiv *očiju* (36, 114, 170), genitiv/lokativ *ušiju* (87, 170) i *ušeju* (27); instrumental

²⁵ Ne može se govoriti o mogućnosti razlikovanja oblika imenice *dilo* od oblika imenice *dio* jer se imenica *dio* samo jednom pojavljuje u tekstu, i to u akuzativu jednine: ...ako ću imiti *dio* s tobom... (195). Oblik *dil* (*dio*) nije potvrđen.

²⁶ Za latinski tekst v. *Dodatak*, str. 19. u: Marulić (1989a).

²⁷ Uporaba prijedloga *od* s genitivom umjesto prijedloga *o* s lokativom sintaktička je preveđenica “potvrđena u svim hrvatskim književnim jezicima u čitavome prestandardnom razdoblju i u razdoblju početaka standardizacije hrvatskoga jezika” (Hudeček 2003:125).

²⁸ Oblik *vratoh* potvrđen je i u *Juditi; usp.* Moguš (2001:331), a zabilježio ga je i G. Ružičić u Zoranićevu jeziku; *usp.* Ružičić (1931:52). O čakavskom nastavku *-oh/-eh* za pl. t. srednjega roda v. Malić (1972:145–146, 1988:109).

očima (8 puta). Nejasna je pojava lika *ušeju* u rečenici: *Takova pisma čti ka ti daju veće skrušen'ja ner ušeju naslaje(n) 'ja*. Vjerojatno je riječ o pisarskoj pogriješki, jer bi svako drugo tumačenje bilo ishitreno (npr. utjecajem zamjenične palatalne sklonidbe).

Atributne riječi uz imenicu *oči* u nominativu imaju nastavak *-i*, vjerojatno prema nastavku *-ě* za NAV dvojine nepalatalne promjene ženskoga roda i prema nastavku *-i* za palatalnu promjenu: *blaženi/moji/njegovi oči* (4 puta).

Nominativ jednine srednjega roda *dite* (192) za množinu ima zbirnu imenicu *ditca* koja se sklanja kao imenice ženskoga roda na *-a*: N *ditca* (191), I z *ditcom* (192).

2. Imenice ženskoga roda

2. 1. Imenice ženskoga roda na *-a*

Nepalatalna *a*-sklonidba i palatalna *ja*-sklonidba bile su glavna sklonidba imenica ženskoga roda (obuhvaćale su i imenice muškoga roda na *-a*). U kasnijem jezičnom razvoju te su se dvije sklonidbe izjednačile, uglavnom prema palatalnoj sklonidbi, odnosno u genitivu, dativu i lokativu jednine te u nominativu, akuzativu i vokativu množine prevladali su nastavci palatalne sklonidbe. Tako je u *Naslidovan'ju* za genitiv jednine redovit nastavak *-e*: *desnice* (132), *družbe* (150), *duše* (11 puta), *molitve* (7 puta) i dr. U dativu i lokativu jednine nastavak je *-i*:²⁹ *duši* (14 puta), *molitvi* (23); *u besidi* (151), *u brizi* (45), *u carkvi* (211), *po hudobi* (218), *po vodi* (35), dok se u akuzativu potvrđuje nastavak *-u*: *carkvu* (44), *družbu* (27, 233), *dušu* (15 puta) i dr. Dativ i lokativ jednine podliježu alternaciji osnova zbog druge palatalizacije (po kojoj se suglasnici *k*, *g*, *h* ispred *-i* mijenjaju u *c*, *z*, *s*).

Za vokativ jednine nema puno potvrda pa nije moguće zaključiti da se čuva razlika između nepalatalne i palatalne sklonidbe, iako zabilježeni primjeri upućuju na takav zaključak: *službo* (99), *svitlino* (117, 226), *duše* (5 puta), s nastavkom *-o* iz nepalatalne sklonidbe, odnosno s *-e* iz palatalne. Pretpostavlja se da se u obliku *duše* čuva stari nastavak palatalne sklonidbe zbog prirode teksta i utjecaja tradicionalnoga vjerskoga leksika.

Vokativ imenica na *-ica* nije zabilježen.

U instrumentalu jednine nastavak *-om* preuzet je iz glavne (nepalatalne)

²⁹ S tim da morfem *-i* u DLjd. može biti od *-ě* iz nepalatalne sklonidbe.

sklonidbe imenica muškoga roda: *hvalom* (238), *molitvom* (102), *zrakom* (123, 141) i dr.

U primjeru *za zimon* (63) potvrđena je promjena $-n < -m$.

Nominativ, akuzativ i vokativ množine imaju palatalni nastavak $-e$, npr. *be-side* (2, 43), *carkve* (226), *duše* (113), *hudobe* (5, 32, 84), *molitve* (5 puta).

U genitivu množine stari je nastavak $-\emptyset$: *besid* (130), *carkav* (198), *duš* (169), *hudob* (220) i dr. Proširenje osnove nepostojanim $-a-$ imamo u primjeru *carkav*.

Jednom je potvrđen nastavak $-i$: *od hvali ljutskih* (149), vjerojatno pod utjecajem i -osnova, iako se imenica inače sklanja po glavnoj promjeni (npr. Ajd. *hvalu* 63, 68x2, Amn. *hvale* 58 i dr.).

Dativ, lokativ i instrumental množine imaju stare (različite) nastavke: Dmn. $-am$: *potribam* (33, 85), *protivšćinam* (142, 193); Lmn. $-ah$: *besidah* (6, 27), *hudobah* (236), *u lahčinah* (89), *molitvah* (4 puta), *potribah* (4 puta); Imn. $-ami$: *besidami* (105, 144, 187), *lahčinami* (126), *lučernami* (152), *molitvami i suzami* (190), *potribami* (34). Ta tri nastavka dugo su bila obilježje imenica ženskoga roda.³⁰

Imenice muškoga roda na $-a$ sklanjaju se po glavnoj sklonidbi ženskoga roda. Navest ćemo reprezentativne primjere.

---

³⁰ Njihovo ujednačivanje počelo je infiltracijom dualnih odnosa, tj. kad je dvojina počela nestajati kao kategorija i značiti množinu, što se najprije vidjelo u odnosima dativa i instrumentala koji u dvojini imaju isti morfem. Lokativ množine imao je nešto drukčiji razvojni put. Prenošnje dvojinjskih odnosa na množinu od 15. st. povezuje genitiv i lokativ, pa su oba padeža mogla imati oba morfema – genitivni $-\emptyset$ i lokativni $-ah$. U govore u kojima se gubi završno $-h$ počeo je prodirati množinski instrumentalni završetak $-ami$. Izjednačivanjem dativa i instrumentala taj se odnos prenio i na lokativ. Tako je stvorena velika homonimna situacija, sa sva tri nastavka u sva tri padeža. U štokavskom je narječju prevladao amalgam $-ama$.

Primjeri:

<i>Padež</i>	<i>Jednina</i>	<i>Množina</i>
N	braća (66), sluga (23 puta), starišina (160, 167)	sluge (5 puta)
G	bratje (219), sluge (5 puta), starišine (5 puta)	slug (97, 226), starišin (7)
D	sluzi (31, 97, 118), starišini (102x2)	slugam (133, 193), starišinam (88) sotonam (99)
A	braću (46), slugu (7 puta), starišinu (10, 176)	sluge (121)
V	bratjo (185), slugo (81)	
L		slugah (20)
I	starišinom (10, 166)	slugami (173)

Uz imenice muškoga roda na *-a* atributne i predikatne riječi dolaze u muškom rodu, npr. *se učinili sluge svaršeni* (13), *sluge neprudni jesmo* (71), *Tada će svi sluge svetoga križa, ki su se priličali* (71), *starišini tvomu* (102), *od starišine svoga* (111), *ostalim slugam mojim da budu trujeni* (133), *iskušen sluga tvoj* (168), *biti će duša sluge tvoga* (168) i dr. Zbirna imenica *braća* ne potvrđuje se s atributnim riječima u prirodnom muškom rodu množine uza se, pa imamo: *bogoljubna braća* (66), *viditi braću vruću i bogoljubnu* (46).

2. 2. Imenice ženskoga roda na suglasnik

Imenice ženskoga roda s osnovom na suglasnik (odnosno s nultim morfemom kao nominativnim nastavkom) obuhvaćaju imenice nekadašnjih *i-*, *r-* i *v-osnova*. U sklonidbi je prevladala *i-promjena* jer je, uz glavnu promjenu, bila najraširenija imenička promjena ženskoga roda, a njezin je utjecaj na suglasničke promjene stariji od utjecaja glavnih promjena. Neke imenice u *Naslidovan'ju* u kosim padežima imaju i nastavke glavne sklonidbe.

U prethodnom smo poglavlju vidjeli da su od nekadašnjih *v-osnova* imenice *carkva* i *molitva* potpuno prešle u *a-/ja-osnove*, dok se za imenicu *ljubav* potvrđuju oblici prema *a-/ja-* i prema *i-promjeni*: NA jd. *ljubav* (82 puta); Gjd. *ljubve* (7 puta)³¹ / *ljubavi* (29 puta); DLjd. *ljubavi* (20 puta); I jd. *ljubvom* (7 puta) / *ljubavju* (8 puta) / *ljubavlju* (175, 189); NGAVmn. *ljubavi* (13 puta); Amn. *ljubve* (70).

³¹ Genitiv jednine *ljubve* može biti ostatak nekadašnje *v-promjene*, a ne nužno rezultat prijelaza u glavnu sklonidbu (*ljubva, ljubve, ljubvi, ljubvom...*).

Imenica *karv* ima *i*-sklonidbu: NAjd. *karv* (5 puta); Gjđ. *karvi* (110); Ijd. *karvju* (200, 218).

Prema glavnoj su promjeni oblici Gjđ. *laže* (180), *milošće* (195) i Ijd. *lažom* (133),³² dok je nerelevantan primjer Djđ. *laži* (178), jer nastavak *-i* u dativu jednine ima i *i*-promjena i glavna palatalna promjena (a može ga imati i glavna nepalatalna sklonidba: *ě > i*).³³

Za imenicu *misao/misal* potvrđeni su ovi oblici: NAjd. *misao* (8 puta)/*misal* (8 puta); Ljd. *u misli* (55); Ijd. *misal'ju* (4 puta); Dmn. *mislom zalim* (*molitva protiv mislom zalim*, 122, 246) prema glavnoj sklonidbi imenica muškoga roda; Lmn. *mislih* (6, 27).

Instrumental jednine i dativ množine prema glavnoj promjeni muškoga roda ima imenica *napast*: Ijd. *napastom* (18, 193), Dmn. *napastom* (14, 163, 243, 248). Pridjevi *velikim* (18) i *razlikim* (193) uz imenicu *napast* (*velikim/razlikim napastom*) također upućuju na uporabu imenice u muškom rodu, pored uporabe prema *i*-promjeni ženskoga roda: Njd. *jedna napast* (15), Gjđ. *početak sva-ke hude napasti* (16), Ajđ. *napast* (15), Nmn. *napasti* (15), Gmn. *napasti* (16), Lmn. *u napastih* (15) i dr.³⁴

S *i*-sklonidbom potvrđuje se i imenica *slobod*: NAjd. *slobod* (5 puta); GLjd. *slobodi* (10, 30).³⁵ Oblik *sloboda* nije potvrđen.

³² U tekstu nije potvrđen Njd.: *laža* i *milošća*.

³³ Oblik *milošće* javlja se samo jednom. Imenica *milost* inače ima *i*-promjenu: *mi-lost*, *milosti*, *milostju*. Moguće je pretpostaviti da je oblik *milošč* ostatak rane praslavenske palatalizacije koju su izazivali prednjojezični samoglasnici te da je analogno tomu dobio (u genitivu) nastavak palatalne sklonidbe: *milošće*. Međutim, vjerojatnije je da supostojе oblici *milost* (*i*-osnova) i *milošća* (*a/-ja*-osnova).

U *Juditi* (v. Moguš 2001:109) su potvrđeni oblici imenica *laž* i *laža* (*sva laž* : *laže se čuvati*). Za potvrđene oblike u *Naslidovan'ju* nije moguće donijeti jednoznačan zaključak, zbog nerelevantnoga primjera Djđ. *laži*.

Milan Moguš u rječniku uz izdanje *Naslidovan'ja* kao natuknice ima *laž*, *milost* i *milošća*; v. Marulić (1989a:269, 273).

U rječniku uz izdanje Marulićeva *Naslidovan'ja* koje su priredili Zvonimir Kundžić i Julije Derossi natuknice su *laža* i *milošč*, *-i* (*milost* i *milošća*); v. Marulić (1989b:164, 166).

Za supostojanje oblika *laž* : *laža* i *milost* : *milošta/milošća* v. AR (V:935–937 i VI:686, 695).

³⁴ Uporabu *napasti* kao imenice muškoga i ženskoga roda nalazimo i u *Poslani-cama*, v. Moguš – Bujas (1980:336).

³⁵ Imenica *slobod* u *Juditi* je muškoga roda; v. Mladenović (1957:127). Moguš natuknicu *slobod* u *Rječniku Marulićeve Judite* (2001:257) označava kraticom *ž* i oprijmerava navodima iz teksta.

U AR (XV:552–553): 2. *slobod, m.*; 3. *slobod, f.*

Imenica *rat* ženskoga je roda i ima oblike prema *i*-sklonidbi: Gjđ. *u vrime rati* (93); Nmn. ...*gdi su rati svagdanje* (162).

Pl. t. ž. r. *parsi* potvrđena je samo u akuzativu: *parsi svoje/moje* (168, 196, 227).

Od padežnih oblika imenica ženskoga roda na suglasnik u instrumentalu jednine preteže nastavak *-ju*: *milostju* (6 puta), *moćju* (141, 164, 197, 216), *napastju* (17, 145, 210), *nemoćju* (9, 167), *noćju* (63), *radostju* (238), *ričju* (4 puta), *svistju* (31, 163, 203), *zloćudju* (220), *žalostju* (215) i dr.

Nastavak *-u* potvrđen je u primjeru (*sa svom*) *moću* (98), u kojem je izvršena jotacija sekundarnoga sloga: *moćju* > *moću* (*ć* + *j* > *ć*).

Ima potvrda za analoški nastavak *-i*: *činiš bogata kriposti* (182, 236), *ljubavi napunim* (208).

Nastavci *i*-sklonidbe potvrđuju se i u množinskim padežima, od kojih nominativ, genitiv, akuzativ i vokativ imaju očekivani nastavak *-i*.

Primjer genitiva množine s nastavkom *-ih*: *u pogardjen'ju svih stvarih* (102) moguće je objasniti analogijom prema zamjениčnom pridjevu *sav* : *svih* iza kojega stoji imenica *stvar* : *stvarih*.³⁶ Nastavak *-ih* u Gmn. *napastih*: *ni človik slobodan od napastih* (15) također je iz zamjениčno-pridjevne sklonidbe. Zamjetno je izjednačavanje akuzativa s genitivom zamjениčno-pridjevne sklonidbe u primjeru: *Jaki ljubovnik tarpi i napastih* (89).

U dativu množine nastavak *-em*: *ričem* (6, 138), *stvarem* (5 puta) te u lokativu množine nastavak *-eh*: *ćudeh* (214), *ričeh* (4), *stvareh* (4 puta) dolazi analoški prema *ljudem*, *ljudeh*, odnosno prema *i*-promjeni muškoga roda koja je u dativu i lokativu množine imala dvojne oblike.³⁷

Za lokativ množine daleko je češći nastavak *-ih*: *ispovidih* (205), *pogibilih* (145, 247), *napastih* (8 puta), *stvarih* (136) i dr.

U instrumentalu množine stari se nastavak *-mi* vokalske *i*- te konsonantskih promjena potvrđuje u trima riječima: *kreljutmi* (*dvimi kreljutmi*, 55), *ričmi* (4 puta), *stvarmi* (219); inače prevladava analoški nastavak *-i*: *kreljuti* (92), *kriposti* (211, 239), *misli* (241), *napasti* (161), *stvari* (4 puta) i dr.

Nema potvrda za nastavak *-ima* koji spominju Hraste (1950:258) i Mladenović (1957:128).

³⁶ Izjednačavanje G i L pod utjecajem je zamjениčno-pridjevne sklonidbe.

³⁷ Također i u instrumentalu jednine te u nominativu, genitivu i vokativu množine.

3. Nastavci imenica muškoga, srednjega i ženskoga roda – tablični prikaz

Na temelju raščlambe izdvajaju se ovi imenički nastavci:

<i>Jednina</i>				
<i>P a d e ž</i>	<i>muški i srednji rod</i>		<i>ženski rod</i>	
			<i>imenice na -a</i>	<i>imenice na suglasnik</i>
N	-Ø (-i)	-o, -e	-a	-Ø
G	-a (-e)	-a	-e	-i
D		-u	-i	-i
A	-Ø, -a (-i)	-o, -e	-u	-Ø
V	-e, -u	-o, -e	-o (-e)	-i
L	-u (-i, -e)	-u (-i)	-i	-i
I	-om, -em	-om / (-on), -em	-om / (-on)	-ju, -i (-u)

<i>Množina</i>				
<i>P a d e ž</i>	<i>muški i srednji rod</i>		<i>ženski rod</i>	
	<i>m. r.</i>	<i>s. r.</i>	<i>imenice na -a</i>	<i>imenice na suglasnik</i>
N	-i (-e, -ove)	-a	-e	-i
G	-Ø, -ov, -i	-Ø, -ov, -i (-ih, -a)	-Ø (-i)	-i (-ih)
D	-om, -em	(-om, -im)	-am	(-em)
A	-e (-i, -ove)	-a	-e	-i
V	(-e)	-a	-e	-i
L	-ih (-eh)	-ih (-oh)	-ah	-ih (-eh)
I	-i, -mi	-i, -mi, -imi	-ami	-i, -mi

U okruglim su zagradama nastavci koji se potvrđuju manjim brojem primjera te oni koji su ograničeni samo na padežni oblik određene riječi. Drugim riječima, ako nastavak nije reprezentativan zbog male čestoće ili zbog svoje svojstvenosti određenoj riječi, njegova se pojava smatra iznimkom pa je u tablici označen zagradama. U tablicama se također ne izdvaja kategorija imenica muškoga roda na *-a* jer se sklanjaju po glavnoj promjeni imenica ženskoga roda, a ne registrira se ni proširenje osnove (*-es-*, *-en-*) određenih imenica srednjega roda (*čudo*, *brime...*), kao ni nastavci imenica *oči* i *uši* (stari dvojinski oblici *i*-promjene).

Iz tablice je vidljivo da je na morfološkom planu u kategoriji imenica Marulićev jezik sačuvao dosta starine, da se uklapa u jezik čakavskih spomenika svoga vremena te da nije došlo do sinkretizma pojedinih relevantnih padežnih oblika (dativa, lokativa i instrumentala množine). Time se, kaže Hraste (1950:258–259), Marulićev jezik razlikuje od današnjih istočnih čakavskih govora jer su se u njima određeni padežni nastavci izjednačili prema štokavskim govorima.

Novija crta svakako je ustaljivanje nastavka *-u* u lokativu jednine imenica muškoga i srednjega roda te nastavka *-e* u akuzativu množine imenica muškoga i ženskoga roda.³⁸ Novi nastavak *-a* u genitivu množine potvrđen je jednim primjerom: *pohotin'ja*.

Osim za imenicu *oči* u *Naslidovan'ju* nije potvrđena uporaba nastavka *-ima* u instrumentalu množine, čija je pojava zasvjedočena u godinu dana kasnijoj *Juditi*.

Zbog inovativnih procesa u razvoju morfolškoga sustava stara jednakost Ajd. = Njd. prisutna je 'za neživo', dok se 'za živo' rabi nova jednakost Ajd. = Gjđ. kao općejezična pojava kod imenica muškoga roda.³⁹

Za imenice ženskoga roda primjećuje se težnja za ukidanjem alomorfa, odnosno ujednačivanje paradigme uglavnom prema glavnoj palatalnoj promjeni (u GDLjd. i NAVmn. prevladali su morfemi palatalne sklonidbe) te zadržavanje posebnosti *i*-osnova (ali s fonološki izmijenjenim morfemima u odnosu na ishodišni sustav).

³⁸ Ne, naravno, u imenica ženskoga roda na suglasnik.

³⁹ Poznato je da je u staroslavenskom književnom jeziku Njd. bio jednak Ajd. te da većina slavenskih jezika razlikuje imenice koje označuju 'živo' od onih koje označuju 'neživo'. Ne zna se kad je točno počelo to razlikovanje, ali pojava se bilježi već u staroslavenskim spomenicima (Damjanović 1984:97). Akuzativ koji znači 'živo' a jednak je nominativu u slavenskim je jezicima, pa i u hrvatskoglagoljskim tekstovima, vrlo rijedak; *usp.* Ivšić (1970:210), Damjanović (1984: 97).

Inače, u gramatičkim se morfemima očituju razvojne promjene na fonološkoj razini u odnosu na ishodišni sustav, npr.

— m. i s. r.: $b + b = \partial > \emptyset$ na kraju riječi u NAJld. i GDLmn.; $y / \check{e} > i$ u Imn. / Ljd. i Lmn.

— ž. r.: $\epsilon > e$ u Gjld. i NAVmn.; $\varphi > u$ u Ajd.; $\check{e} > i$ u DLjd.; $b + b = \partial > \emptyset$ u GDLmn. te u NAjd. i Lmn. imenica na suglasnik; analoško dočetno *-m* u Ijd. prema Ijd. muškoga i srednjega roda.

Također su potvrđena dva primjera prijelaza završnoga nastavačnog *-m* u *-n* u instrumentalu jednine srednjega i ženskoga roda.

Literatura:

- BENEŠIĆ, JULIJE 1986. *Rječnik hrvatskoga književnoga jezika od preporoda do I. G. Kovačića*. Zagreb.
- DAMJANOVIĆ, STJEPAN 1984. *Tragom jezika hrvatskih glagoljaša*. Znanstvena biblioteka Hrvatskog filološkog društva, 15, Zagreb.
- HAMM, JOSIP 1970. *Staroslavenska gramatika*. Zagreb.
- HAMM, JOSIP 1985. Morfonologija slavenskih jezika i njezino značenje za opću lingvistiku. *Litterae Slavicae medii aevi*. Verlag Otto Sagner. München, 97–106.
- HERCIGONJA, EDUARD 1968. Jezik glagoljaške neliturgijske književnosti 15. stoljeća i Petrisov zbornik, doktorska disertacija, Zagreb.
- HORVAT, MARIJANA 2005. Jezik Marulićeva djela *Od naslidovan'ja Isukarstova i od pogarjen'ja taščin segasvitnjih*, doktorska disertacija (u rukopisu), Zagreb.
- HUDEČEK, LANA 2003. Dopune glagolima govorenja, mišljenja i srodnih značenja u hrvatskome književnom jeziku od 17. do polovice 19. stoljeća – strani sintaktički utjecaji. *Rasprave Instituta za hrvatski jezik i jezikoslovlje*, 29, Zagreb, 103–129.
- HRASTE, MATE 1950. Crtice o Marulićevoj čakavštini. *Zbornik u proslavu petstogodišnjice rođenja Marka Marulića 1450–1950.*, Djela JAZU, knj. 40, Zagreb, 243–277.
- IVŠIĆ, STJEPAN 1970. *Slavenska poredbena gramatika*. Zagreb.
- LUKEŽIĆ, IVA 2002. Čitanja sklonivih oblika u Marulićevoj *Juditi*. *Fluminensia*, 2, Rijeka, 23–72.
- MALIĆ, DRAGICA 1972. *Jezik najstarije hrvatske pjesmarice*. Biblioteka Hrvatskog filološkog društva, 1, Zagreb.
- MALIĆ, DRAGICA 1988. *Povaljska listina kao jezični spomenik*. Znanstvena biblioteka Hrvatskog filološkog društva, 17, Zagreb.

- MARULIĆ, MARKO 1989a. *Od naslidovan'ja Isukarstova i od pogarjen'ja taščin segasvitnjih*. Sabrana djela Marka Marulića, knj. 9. Priredio Milan Moguš. Split.
- MARULIĆ, MARKO 1989b. *Od naslidovan'ja Isukarstova i od pogarjen'ja taščin segasvitnjih*. Priredili Z. Kulundžić i J. Derossi. Zadar – Duvno.
- MLADENović, ALEKSANDAR 1957. Fonetske i morfološke osobine Marulićeva jezika. *Godišnjak Filozofskoga fakulteta*, knj. II., Novi Sad, 89–144.
- MOGUŠ, MILAN; ŽELJKO BUJAS 1980. *Kompjutorska konkordancija Marulićevih djela*. Zagreb: Zavod za lingvistiku Filozofskog fakulteta u Zagrebu.
- MOGUŠ, MILAN 1988. Rječnik Marulićeve *Judite*. Sabrana djela Marka Marulića, knj. 1, Split, 203–318.
- MOGUŠ, MILAN 1989. O hrvatskim prijevodima *De imitatione Christi*, osobito o Marulićevu. Sabrana djela Marka Marulića, knj. 9, Split, 9–32.
- MOGUŠ, MILAN 2001. *Rječnik Marulićeve Judite*. Zagreb: Institut za hrvatski jezik i jezikoslovlje.
- REŠETAR, MILAN 1898. Primorski lekcionari XV. vijeka. *Rad JAZU*, knj. 136, Zagreb, 97–199.
- 1880–1976. *Rječnik hrvatskoga ili srpskoga jezika*, I–XXIII, Zagreb: JAZU.
- RUŽIČIĆ, GOJKO S. 1930. i 1931. Jezik Petra Zoranića, zadarski dijalekat u početku XVI veka. *Južnoslavenski filolog*, knj. IX. i X., Beograd, 1–91. i 1–90.

The Declination of nouns in Marulić's *Naslidovan'je*

Abstract

Marulić's work *Od naslidovan'ja Isukarstova i od pogarjen'ja taščin segasvitnjih* is the oldest known translation into Croatian of the well-known medieval work *De imitatione Christi*. It was written in the čakavian literary language at the end of the 15th century. The author analyzes noun declination types, especially the usage of old and new noun forms.

Ključne riječi: Marko Marulić, *Od naslidovan'ja Isukarstova i od pogarjen'ja taščin segasvitnjih*, *sklonidba imenica*

Key words: Marko Marulić, *Od naslidovan'ja Isukarstova i od pogarjen'ja taščin segasvitnjih*, declination of nouns

